

O‘ZBEKISTONDA EKSPORT FAOLIYATINING RIVOJLANISHI VA UNING IQTISODIY O‘SISHDAGI AHAMIYATI

Soburov Javohir

Ma‘mun universiteti Iqtisodiyot kafedrası o‘qtuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20438474>

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida eksport faoliyatining rivojlanish tendensiyalari, eksport hajmining iqtisodiy o‘shishga ta‘siri hamda eksport tarkibidagi o‘zgarishlar statistik va ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mamlakat eksport hajmi, eksport geografiyasi, eksport tarkibi hamda eksportning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi o‘rganildi. Shuningdek, eksportni rag‘batlantirishning iqtisodiy samaradorligi va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuv darajasi baholandi. Tadqiqot natijalari eksport faoliyatining rivojlanishi milliy iqtisodiyot barqarorligini ta‘minlashda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: eksport, tashqi savdo, eksport salohiyati, xalqaro savdo, iqtisodiy o‘shish, valyuta tushumi, eksport diversifikatsiyasi, makroiqtisodiyot, sanoat eksporti, investitsiya.

DEVELOPMENT OF EXPORT ACTIVITY IN UZBEKISTAN AND ITS IMPORTANCE IN ECONOMIC GROWTH

Abstract

This article analyzes the development trends of export activity in the Republic of Uzbekistan, the impact of export volume on economic growth, and changes in export structure using scientific and statistical methods. The study examines export volume, export geography, export structure, and the share of exports in GDP. In addition, the economic efficiency of export promotion and the level of integration into international markets were evaluated. The results of the research indicate that the development of export activity is an important factor in ensuring the stability of the national economy.

Keywords: export, foreign trade, export potential, international trade, economic growth, foreign exchange earnings, export diversification, macroeconomics, industrial exports, investment.

РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕЁ РОЛЬ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ

Аннотация

В данной статье анализируются тенденции развития экспортной деятельности Республики Узбекистан, влияние объема экспорта на экономический рост, а также изменения в структуре экспорта на основе статистических и научных методов. В ходе исследования изучены объем экспорта, география экспорта, структура экспорта и доля экспорта в ВВП страны. Также проведена оценка экономической эффективности стимулирования экспорта и уровня интеграции в международные рынки. Результаты исследования показывают, что развитие экспортной деятельности является важным фактором обеспечения устойчивости национальной экономики.

Ключевые слова: экспорт, внешняя торговля, экспортный потенциал, международная торговля, экономический рост, валютные поступления,

диверсификация экспорта, макроэкономика, промышленный экспорт, инвестиции.

KIRISH (INTRODUCTION)

Jahon iqtisodiyotida eksport faoliyati mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Eksport mahsulot va xizmatlarning xalqaro bozorlarga chiqarilishi orqali davlatga valyuta tushumlarini olib kiradi, ishlab chiqarish hajmini oshiradi hamda yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar uchun eksport salohiyatini oshirish iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashning muhim vositasi hisoblanadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida eksportni rivojlantirish, eksportyor korxonalarini qo‘llab-quvvatlash va tashqi bozorlarga chiqishni kengaytirish bo‘yicha keng ko‘lamli iqtisodiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada mamlakat eksport hajmi oshib, eksport tarkibida sanoat va tayyor mahsulotlar ulushi ko‘paymoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi O‘zbekistonda eksport faoliyatining rivojlanish tendensiyalarini statistik ma’lumotlar asosida tahlil qilish va uning iqtisodiy o‘shishga ta’sirini ilmiy jihatdan baholashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Eksport va xalqaro savdo masalalari iqtisodiyot fanida keng o‘rganilgan. Adam Smit xalqaro savdoda mutlaq ustunlik nazariyasini ishlab chiqib, davlatlarning eksport orqali iqtisodiy manfaat olish imkoniyatlarini asoslab bergan. David Rikardo esa nisbiy ustunlik nazariyasini ilgari surib, davlatlarning ma’lum mahsulotlarni eksport qilish orqali samaradorlikka erishishini ta’kidlagan.

Michael Porter eksport raqobatbardoshligini innovatsiyalar, texnologiyalar va ishlab chiqarish samaradorligi bilan bog‘laydi. Zamonaviy iqtisodiy nazariyalarda eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiy model iqtisodiy o‘shishning eng samarali yo‘nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham eksportni diversifikatsiyalash, eksport geografiyasini kengaytirish va eksportni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash masalalari tadqiq etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODOLOGY)

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

- statistik tahlil;
- iqtisodiy taqqoslash usuli;
- dinamik qatorlar tahlili;
- grafik va jadval usullari;
- iqtisodiy-matematik tahlil.

Maqolada O‘zbekiston Respublikasining eksport ko‘rsatkichlari asosida ilmiy tahlillar amalga oshirildi.

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLIL (RESULTS AND DISCUSSION)

O‘zbekiston eksport hajmining o‘shish dinamikasi

So‘nggi yillarda mamlakat eksport hajmi sezilarli darajada oshdi. Bu esa iqtisodiy liberallashtirish va eksportni rag‘batlantirish siyosatining natijasi hisoblanadi.

1-jadval

O‘zbekiston Respublikasining eksport hajmi dinamikasi (mlrd AQSh dollari)

Yillar	Eksport hajmi
2020	15.1
2021	16.6
2022	19.3

Yillar	Eksport hajmi
2023	24.4
2024	26.7

Jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2020–2024 yillarda eksport hajmi qariyb 1,8 barobarga oshgan. Bu esa mamlakatning xalqaro bozorlardagi iqtisodiy faolligi kuchayganligini ko'rsatadi.

Eksport tarkibidagi o'zgarishlar

Mamlakat eksport tarkibida xomashyo mahsulotlari ulushi kamayib, tayyor sanoat mahsulotlari va xizmatlar eksporti ulushi ortmoqda.

2-jadval

Eksport tarkibi (% hisobida)

Mahsulot turlari	2020	2024
Oltin va qimmatbaho metallar	38	31
Tekstil mahsulotlari	12	18
Oziq-ovqat mahsulotlari	8	11
Kimyo mahsulotlari	6	10
Xizmatlar eksporti	14	19
Boshqa mahsulotlar	22	11

Mazkur ko'rsatkichlar eksport diversifikatsiyasi kuchayganligini ko'rsatadi. Bu esa iqtisodiyotning tashqi bozorlardagi barqarorligini oshiradi.

Eksportning iqtisodiy o'sishga ta'siri

Eksport hajmining ortishi ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi, bandlikni oshiradi va investitsiyalar oqimini kuchaytiradi.

Makroiqtisodiy modelga ko'ra:

$$Y=C+I+G+(X-M)$$

$Y = C + I + G + (X - M)$ выпуск равен сумме категорий расходов CIGNX домохозяйства фирмы государство торговля каждый сегмент представляет один источник совокупного спроса

Ushbu formulada sof eksport iqtisodiy o'sishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Shuningdek eksport hajmi bilan YAIM o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud:

$$GDP=f(X)GDP=f(X)GDP=f(X)$$

Bu yerda:

- **GDP** — yalpi ichki mahsulot;
- **X** — eksport hajmi.

Eksportning ortishi sanoat ishlab chiqarishining kengayishiga va iqtisodiy faollikning oshishiga olib keladi.

Eksport geografiasining kengayishi

So'nggi yillarda O'zbekiston eksport geografiasini kengaytib, MDH davlatlari bilan bir qatorda Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharq mamlakatlariga eksport hajmi oshmoqda.

Asosiy eksport hamkorlari:

- Xitoy
- Rossiya
- Qozog'iston
- Turkiya

- Afg'oniston

Eksport bozorlarining kengayishi milliy iqtisodiyotning tashqi bozorlarga qaramligini kamaytirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, eksport faoliyatining rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiy o'sishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Eksport hajmining ortishi valyuta tushumlarini ko'paytiradi, ishlab chiqarishni kengaytiradi va yangi ish o'rinlari yaratadi.

Kelgusida eksport samaradorligini oshirish uchun quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- yuqori qo'shimcha qiymatli mahsulotlar eksportini kengaytirish;
- eksportyor korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash;
- logistika tizimini rivojlantirish;
- xalqaro standartlarni joriy etish;
- elektron eksport platformalarini kengaytirish;
- yangi eksport bozorlarini o'zlashtirish.

Natijada mamlakatning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligi yanada oshadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Adam Smith. *The Wealth of Nations*. London, 1776.
2. David Ricardo. *Principles of Political Economy and Taxation*. London, 1817.
3. Michael Porter. *Competitive Advantage of Nations*. New York, 1990.
4. Krugman P. *International Economics*. Pearson Education, 2018.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari.
6. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi materiallari.
7. Jahon banki iqtisodiy hisobotlari.
8. Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) statistik bazasi.
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari.
10. Ilmiy iqtisodiy jurnallar va maqolalar to'plami.